

Boldogság, hogy megértem

E három szót Faludy György költőtől kölcsönöztem. Nemcsak azért, mert az **1956, te csillag** címen megjelent versében írta le ezt a három szót, amellyel vélhetően sokan egyetértettek, hanem azért is, mert a cím szívhez szóló és őszinte. S rájöttem, az én nemzedékem, az 1946-ban születettek számára is alapmondat lehet e cikk címének három szava. Ez az a nemzedék ugyanis, amelynek még személyes tapasztalata lehetett 1956-ról, legalábbis a hangulatáról, mert tízesztendősen azért már sok átélt eseményt el tud raktározni az ember. A nálunk fiatalabbak viszont még igencsak kicsik voltak ahhoz, hogy történelmi eseményeket ítéljenek meg, és raktározzanak el emlékezetükben. Az idősebbek pedig már sok-sok rosszat átéltek, világháborúkat, gazdasági nyomort, járványokat, s közülük vélhetően sokan abban reménykedtek, hogy 1945 után talán részük lesz némi nyugalomban. Nem lett, ezt nagyon jól tudjuk, hiszen jöttek a bosszú évei, a kitelepítések, a padláslesöprések és más szörnyűségek, majd pedig a forradalom.

Az én nemzedékem a forradalom kirobbanása idején már sok mindent érzékelt a körülötte lévő valóságból. Debrecenben éltünk. A szegénységet érzékeltük, de alig törődünk vele. A gyereket ez kevésbé érdekli, de jó megfigyelő és érzékeny. Egyszer csak azt vettük észre, hogy a felnőttek furcsán sutognak, amikor egymás közt vagy a barátaikkal beszélgetnek. 1956 őszét írtuk. A Béke úton (régii és mai neve Szent Anna utca) volt az iskolám, s nagy meglepetésünkre október 23-án 10 óra után azt közölték velünk, menjünk haza, aznap vége a tanításnak. Nem fűztek magyarázatot hozzá. Mi meg örültünk, hogy elmehetünk. Ahogy a főutcára értem, az útesten fiatalok – később kiderült, egyetemisták – meneteltek, s azt kiabálták: „Visszahozzuk Nagy Imrét!” Ki lehet az a Nagy Imre? – kérdeztem magamban, és „csatlakoztam” a felvonulókhoz.

Én a járdán, ők az útesten meneteltek, s gondoltam, csak megnézem, hová tartanak. Az egyetemig mentünk, de nem tudtam meg, ki lehet az a Nagy Imre. Otthon aztán sikerült információt szereznem. Édesapám, aki egyébként a Parasztpárt tagja volt a háború után, elmondta, amit egy tízéves gyereknek tudnia kellett. Aznap még nem sejtettünk semmit. Ami megmaradt bennem, az annyi, hogy másnap eldőrdült az első lövés, amit hallottunk, mégpedig az utcánkban lévő Debreceni Kefegyár kapuján lévő vörös csillagot lőtték le. Az emberek aznap becsukták a spalettákat, vagy elsötétítették az ablakot. Nagyanyám (két világháborút átélve) a pincét készítette elő, a rádiókon pedig (kellően lehalkítva) valami külföldi állomást hallgattak a felnőttek. Mi, gyerekek nem sokat értettünk abból, ami történt, de ránk ragadt a felnőttek félelme. Sokáig reszkettem a paplan alatt is, míg el tudtam aludni. Aztán jött a november, s akkor már más miatt nem tudtunk aludni. Napokon keresztül a mi házunk előtt mentek-dübörögtek végeláthatatlan sorban a szovjet tankok – ugyanis a Szoboszló és Budapest felé tartó 4-es út mentén laktunk. Édesapám, aki katonaviselt volt, azt mondta, ennyi tankkal nemhogy egy fővárost, hanem egy országot is el lehet pusztítani. Furcsa, de mi, gyerekek a tankoktól már nem féltünk. Azok csak mentek, mentek, nekünk meg, ha át akartunk érní az utca túlsó felén lakó játszótársainkhoz, hosszú percekkel kellett ácsorognunk, amíg két tank között akkora távolság nem keletkezett, hogy átszaladhassunk. Szóval, mi nem voltunk „pesti srácok”, mert ott, a Vargakertben nem is tudtuk, hogy mi történik a fővárosban. A felnőttek suttagásaiból persze sok mindent megsejtettünk, ám a debreceni forradalmi eseményekről a legtöbbet mégis nem is oly régen egy debreceni, ma már a 90. évéhez közeledő s régóta Budapesten lakó barátomtól tudtam meg. Pamper Viktornak hívják az

illetőt. Ő komoly erőfeszítéssel kutatta az akkori eseményeket, melyeknek maga is részese volt, húszévesen. Készített is egy DVD-t a debreceni történeésekről, amelyekről azért teszek említést, mert én valójában ezen események kapcsán találkoztam először szülővárosom akkori történetével. Ez pedig azért fordulhatott elő, mert még mindig – s nem csak az ötvenhatos események kapcsán – igen sok a történelmi homály, az alaposan ki nem kutatott, fel nem tárt, sőt az eltitkolt eseménysor. A történelem őrzi titkait. S nekünk, ma élőknek az lenne a kötelességünk, hogy minél többet megtudjunk azokról az eseményekről, amelyek történelmünk, történetünk fontos részei, de valahogyan még mindig homályban vannak. Olyan korban élünk, ahol: „Gyorsan elévül a bűn, / felejteni érdek, / Ábel emlékünnepe / Káin mond beszédet.” Az idézet egy idegenbe szakadt hazánkfia, néhai Csokits János költő verséből való igaz mondat.

Az, hogy sok mindent megtudtam szülővárosom 1956-os eseményeiről, bizony egy civil embernek, nem tanárnak, nem politikusnak, nem történésznek, hanem a fentebb említett Pamper Viktornak köszönhető, az általa elkészített film címe: *Debrecen elfeledett bölcsessége, 1956*. Ha valaki megnézi ezt a kisfilmet, rájöhét arra, milyen hiányosságok vannak még mindig saját történelmünk eseményeinek megismerésében. Az alább következőket tehát az ő filmjéből és személyes beszélgetéseinkből tudtam meg. Ezekből idézek. Történelmünkről sokkal többet kellene beszélnünk, sokkal alaposabban kellene felvilágosítani az embereket. Ez nem pénz kérdése, hanem akaraté.

„1956. március 15-én Für Lajosék Debrecenben megünnepelték március 15-ét, kizárólag magyar zászlókkal. Máig rejtély, miért nem torolták meg ezt a cselekedetet, hogyan úszhatták meg büntetés nélkül. Für Lajos történész az MDF alapító tagja, az Antall- és a Boros-kormány honvédelmi minisztere volt. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végzett történészként 1954-ben, majd 1956-ig tanársegédként dolgozott az egyetemen. Nos, Debrecenben minden előbb történt, mint másutt. 1956-ban Debrecenben tartották meg az első felvonulást, itt nyomtaták ki a fiatalok 20 pontos követelését elsőként, és az első halottak is Debrecenben voltak. Az

első hiteles Forradalmi Bizottság itt alakult meg. Sőt! Még korábban, júliusban létrehozták a Kossuth Kör, a budapesti Petőfi Kör mintájára. Majd július 22-én az összes helyi egyetem részvételével megalakult a Magyar Egyetemisták és Főiskolások Egységes Szövetsége. Követeléseiket 29 pontba foglalták, s kérték, hogy ezt a Debreceni Néplap hozza nyilvánosságra. Nem hozta, mert Kulcsár Ferenc városi párttitkár megakadályozta. Kulcsár később a Magyar Rádió Kossuth adójának főnöke volt több éven át. Október 23-án délelőtt elindult a debreceni egyetemisták menete. A Pártbizottság előtt – a székházon belül – az ávós katonák már várták őket, mert féltek, hogy megtámadják a székházat, holott ez szándékukban sem állt.”

Pamper Viktor filmjében szerepel az egyik zászlóvivő, aki nem más, mint Kozák József magyar súlylökőbajnok, aki arról is mesél, milyen nagy hatással volt rá Görbe János színművész szavalata, a Petőfi-versnek ez a sora: „Még kér a nép, most adjatok neki!” Elmondta, a menet elindult a gyárakba, hogy felszólítsa a munkásokat, csatlakozzanak hozzájuk. Nem kellett kétszer kérni. A Vagonyárból özönlöttek kifelé az emberek, és csatlakoztak. Közben az Alföldi Nyomdáról már kezdték leverni a vörös csillagot. Kiderült az is, hogy a pártfőnök és a polgármester, azaz a tanácselnök már lövetni akart. Komócsin Zoltán megyei első titkár a gyűlésen még azzal is egyetértett, hogy a szovjet csapatok menjenek ki. Persze, kétkulacos politikát folytatott, mert hamar kiderült, hogy felhívta a katonai alakulat parancsnokát, hogy intézkedjen, de Garab főhadnagy közölte, emberekre nem lövet. Garab később életfogytiglanit kapott, mert megtagadta Komócsin elvtársnak az engedelmességet. Garab a forradalom alatt végig vigyázott arra is, hogy ne legyen rendbontás. Nem is volt. Csakhogy mialatt a nagygyűlés folyt, az AVO is felvonult. A Kossuth utcában dördültek el az első lövések. Két halott és sok sebesült maradt ott, máig nem tudjuk, hányan sérültek meg, még az iskolából kijövő diákokra is lőttek. A következő napokban aztán kijárási tilalom lépett életbe, majd Für Lajos elérte, hogy megválasszák a Debreceni Forradalmi Bizottságot, melyben egyetlen kommunista vezető sem maradhatott.

Arra nem lehet mentséget találni, hogy teljesen fegyvertelen, békés tüntetőkre lőttek az ávosok, tizenéves gyerekekre is. Viszont az igazi felelőst itt is éppúgy nem lehetett megtalálni, mint a Mosonmagyaróváron, Salgótarjánban vagy Budapesten történt sortűz kapcsán. Máig sem. Magyarán: a történelem őrzi titkát, s bizony nem könnyű ezeket a titkokat megismertetni. Mindenekelőtt persze fel kell őket tárni, de még a nyilvánosság elé vinni sem könnyű. Mindazt, amit fentebb leírtam, nem oszthattam volna meg, ha pár esztendővel ezelőtt az emlegetett Pamper Viktor a maga makacsságával, kitartásával nem tárja elénk mindazt, amit átélt, és amiről kutatásai alkalmával megbizonyosodott. Mert amikor már lehetősége volt, mindennek kitartóan utána is nézett, bizonyítékokat kutatott fel. Ha ő nincs, a hétköznapi hős, Garab nevét sem ismerte volna meg senki. Ilyenkor, amikor nemzeti gyásznapunkra vagy ünnepeinkre készülünk, megannyiszor rájöhethetünk arra, hogy nagyon sok még a felfednivaló. S a legnagyobb feladat, hogy ha már felfedtünk valamit, akkor igyekezzünk is minél szélesebb körben ismertetni a tényeket. Bizonyára örök feladat ez. Nekünk, ma élőknek már csak egy kötelességünk marad: minél többet megismerni arról a korról, arról az időszakról, amelynek visszajövetelétől Isten óvjon mindenkit. S ha minél több eddig eltitkolt történéssel szembesülhetünk, ez egyúttal azt is jelentheti, hogy képesek leszünk megakadályozni hasonló megisméltődését. Én azt tapasztalom, hogy nagyon sokan még mindig nem tudják, hogy az '56-os megtorlás soha nem látott méreteket öltött. Hogy mindenkit, akinek valamennyi köze is volt a forradalomhoz, lajstromba vettek, börtönbe zártak, ellehetetlenítettek, kivégeztek. Hogy a halottakat jeltelen gödrökbe gurították, holtukban is meggyaláztak olyan emberek, akik földi pályafutásukat úgymond „közmegbecsülésben” fejezték be. Észreveszik-e, felfogják-e elegendően, hogy sokan, akik pökhendien és kioktatóan hirdetik a demokráciát, húsz-harminc esztendővel ezelőtt még gyűlölték azt. Büntetlenül megúszták, hogy „jóvoltukból” az '56-os hősök nagy része sosem

kapott nyilvánosságot, arról nem is beszélve, hogy elfeledve, szegénységben tengette életét. S a kutatók szerint állítólag még mindig számos olyan történelmi, közéleti esemény van, amelyet igencsak eltitkolnak előlünk, vagy éppen elfedik, elferdítik a tényeket. Azt pedig sokan rémálmodunkban sem tudták volna elképzelni, hogy az 1956-os forradalom 50. évfordulóján, 2006-ban lovasrohammal rontanak az ünneplőkre, gumilövedékekkel veszik célba őket, és véres csatateré válik a magyarság szeptember 23. napján az ünnep. S ezután azt is meg kellett érnünk, hogy ezt követően három éven át az ország vezetői minden nemzeti ünnepünket kordonokon belül, amolyan majomketrecben ünnepelték, vagy csak úgy tettek, mintha ünnepelnének. A nemzeti ünnepből így éppen a nemzet lett kizárva. Azt üzenték nekünk, hogy saját történelmünkhöz nincs közünk.

Ami a történések feltárását illeti, lám, azért a szerencse is közrejátszik olykor. Találkozhat az ember egy Pamper Viktorral, kezébe kerülhet egy olyan könyv, amelyet valamelyik pince mélyéből hoztak elő, s fontos tudnivalókat, akár titkokat is tartalmaz. De még különös találkozások is segíthetik az emlékezést. Szóval az élet rendre tartogat meglepetéseket. A fentebb közölteken túl nekem is tartogatott még néhányat, ha apróságokat is. Például azt, amikor pár évvel ezelőtt a svédországi magyarok egyik egyesülete meghívott az '56-os forradalom emléknapi alkalmából tartott rendezvényére. Hangsúlyozom, az ottani magyarokról van szó. Szép ünnepség kerekedett. A himnuszunk után odajött hozzám egy svéd férfi, mondván, hozott egy szerény ajándékot. Egy verset kaptam tőle. Nem ő írta, hanem egy svéd költő. Kezembe is nyomta a verset, s közölte, hogy le van fordítva magyarra is. Tényleg le volt. A költőt Nils Lindströmnek hívják, a versének címe pedig: *Magyarországhoz*. Az ajándékozó nevét nem tudtam meg, nem adott névjegyet. Megosztom a tisztelt olvasóval a költeményt. Ritkán kap az ember ilyen különös ajándékot.

Magyarországhoz

Győzelem nincs
mondják a bölcsek.

Az idő múlásában
csak a viszály örök.

De van egy fajtája
a törvényszerűségnek ma és itt:

Hogy ki másokat szüntelenül
és mélyen megsért
végül is megbüntettetik.

Hogy ki a végtelenségig
erőszakoskodik
végül is megbüntettetik.

Hogy ki megnyomorítaná
a legbensőbb emberi szabadságot
végül is megbüntettetik.

Hogy ki újból meg újból
gyengék ellen emeli kardját
kard által pusztul végül el.

A verset ajándékozó svéd férfit sosem láttam többé. Mit tehet ilyenkor az ember? Megköszöni gondolatban, és elolvasva a verset, csak annyit mond: úgy legyen!

Bekay Nagy Maya: „Hazádnak rendületlenül / Légy híve, oh magyar...”